

НАЦІОНАЛЬНА ТА РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

УДК 339.54(477)

Н. В. Балабанова

ВПЛИВ ЗОВНІШНІХ ФАКТОРІВ НА ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СТРАТЕГІЇ

У статті досліджено особливості формування економічної стратегії України під впливом зовнішніх факторів, розглянуто умови та фактори економічного зростання на окремих етапах розвитку країни.

Кожна країна має ідею перспективного розвитку національної економіки задля чого формує стратегію, тобто визначає цілі й ефективні методи її реалізації. В процесі формування та розробки стратегій розвитку враховуються всі фактори, які уможливають досягнення стратегічних цілей: природно-ресурсний потенціал країни, виробнича база, трудові ресурси, науково-технічний рівень, галузева структура. Однак економіка кожної країни розвивається не у замкненому просторі, та окрім факторів виробництва на вибір економічної моделі розвитку великий вплив справляє динаміка процесів у світовій економіці, серед яких найважливішими є еволюція цивілізаційних стадій економічного розвитку, ліберальний тип розвитку, науково-технічний прогрес, інтеграція та глобалізація економічного розвитку. В умовах підвищення відкритості та посилення взаємозалежності економік країн світу та залучення їх до глобальних політичних та економічних процесів країни змушені рухатися до формування відносно уніфікованого економічного середовища.

Питанням дослідження проблем стратегічного розвитку економіки України, особливостей формування стратегій розвитку в процесі ринкових трансформацій та чинників, що формують умови та параметри економічного зростання присвячено праці таких вітчизняних науковців як Я.А.Жаліло, Ю.Г.Козака, Ю.В.Макогона, В.Є.Воротіна, О.С.Поважного, З.С.Варналія. Проте в умовах інтенсифікації процесу включення України до світогосподарської системи та з урахуванням факторів формування тенденцій економічної динаміки особливої актуальності набуває дослідження впливу зовнішніх чинників на формування економічної стратегії.

Метою дослідження є аналіз тенденцій та особливостей формування економічної стратегії, а відтак економічного зростання, в умовах відкритості національної економіки.

На початковому етапі соціально-економічних перетворень в Україні основною методологічною базою реформаційної економічної політики держави виявилися стандартні рекомендації, сформовані в рамках так званого «Вашингтонського консенсусу» - стратегії, що була розроблена у 1989 р. Світовим Банком, МВФ та Федеральним Казначейством США для трансформаційних перетворень у Латинській Америці та базувалася на дерегуляції та лібералізації міжнародної торгівлі, приватизації та створенні сприятливих умов для залучення іноземних інвестицій.

Як наслідок, одним з пріоритетних напрямків економічної стратегії розвитку України стала лібералізація зовнішньоекономічної діяльності, що в свою чергу обумовило зростання залежності розвитку національної економіки від динаміки та тенденцій розвитку світової кон'юнктури. Підтвердженням цього стало значне випередження обсягів зовнішньої торгівлі України темпів зростання національної економіки.

Складові національної економіки України, як успадковані з часів загальносоюзного поділу праці, так і сформовані в трансформаційний період, обумовили її специфічну структуру, а отже специфічні конкурентні переваги в міжнародній торгівлі, які базувалися насамперед на цінових чинниках. Останнє обумовило переважання у структурі українського експорту сировинної, низько технологічної продукції з невисоким рівнем доданої вартості, конкурентоспроможність якої забезпечувалась використанням дешевих ресурсів [1].

Визначну роль економічного зростання України з 2000 р. становить насамперед вплив зовнішніх факторів. Сприятливі умови для цінової конкурентоспроможності національної продукції як внутрішньому, так і на зовнішньому ринках були забезпечені значною девальвацією гривні, яка за підрахунками склала у 1998-1999 рр. 93% [1].

У 2000 р. дія цих чинників в умовах поліпшення світової економічної кон'юнктури спричинила активне збільшення обсягів експорту, що став визначальним чинником економічного зростання. Темпи приросту експорту значною мірою перевищили зростання промислового виробництва та ВВП (рис.1).

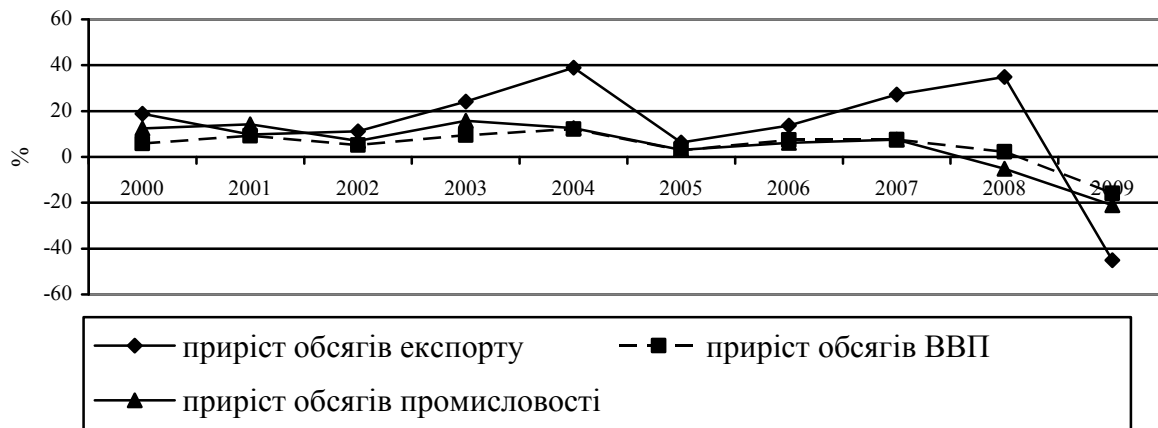

Рис. 1. Динаміка ВВП, промисловості та експорту України, 2000-2009 рр. [6]

Сприятлива кон'юнктура, що склалася на зовнішньому ринку на початку 2000-х рр. та як наслідок – збільшення експорту товарів та послуг, в деякій мірі, обумовило ще більше закріплення експортоорієнтованої моделі економічного зростання України в подальшому та відсутність значних системних економічних перетворень.

Протягом 2003-2004 рр. спостерігалися позитивні структурні зміни зовнішньої торгівлі України, зокрема поступово зростала частка продукції машинобудування в експорті.

Посилення у 2006-2007 рр. експортної складової економічного зростання загострило проблему значної залежності економічної динаміки від зовнішніх чинників. Значна частка металу та металопродукції в експорті обумовлює високий рівень залежності українських виробників від конкурентного становища на відповідних ринках. Зокрема, активізація діяльності підприємств країн Китаю та Індії, зниження рівня світових цін на металопродукцію в умовах світової фінансової кризи, підвищення витрат українських металовиробників через подорожчання енергоресурсів не дозволяють прогнозувати значного приросту надходжень від експорту цієї товарної групи.

Зростання вимог міжнародних стандартів та екологічної безпеки, підвищення критеріїв оцінки якості, технологічного рівня продукції, впровадження розвиненими країнами сучасних енерго- та ресурсощадних технологій призводять до втрати традиційних для українських підприємств ринків збуту продукції.

З огляду на експортну орієнтацію економіки значний вплив на динаміку економічного зростання мають тенденції та динаміка реалізації стратегічного курсу у зовнішній політиці.

Зміцнення торговельно-економічних відносин з країнами ЄС є одним з основних напрямів реалізації орієнтує європейської інтеграції, обраного Україною. Між тим стан та рівень взаємовідносин сьогодні не є задовільним. По-перше, у загальному товарообороті країн ЄС Україна займає незначну частку. По-друге, протягом 2002-2009 рр. спостерігається випереджальне зростання імпорту продукції над експортом. Так, за вказаний період обсяги експорту продукції до ЄС збільшилися у 2,8, тоді як імпорт – більш ніж у 5 разів (рис.2).

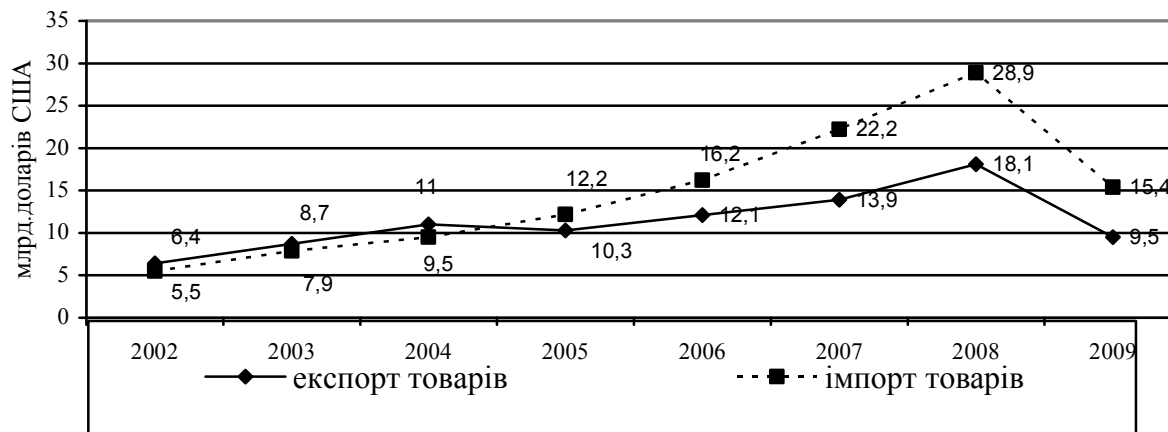

Рис. 2. Динаміка експорту-імпорту товарів України з країнами ЄС, 2000-2009 рр. [6]

До того ж, наявність обмежень для українських виробників з боку ЄС, несумісність митних процедур, антидемпінгові та спеціальні заходи, вимоги технічного, санітарного, ветеринарного контролю не дозволяють прогнозувати подальше збільшення експорту продукції до цих країн.

Значною проблемою є диспропорції у структурі експорту та імпорту продукції з рівнем доданої вартості, адже Україна є переважно експортером товарів нижчих ступенів обробки. Експорт низькотехнологічних галузей промисловості становить близько 35-39%, тоді як основну частку імпорту продукції з країн ЄС складають продукція машинобудування і хімічно промисловості [4].

Є підстави стверджувати про значну роль, що її відіграють експортні відносини з країнами СНД у підтримуванні темпів економічного зростання в Україні, зокрема через структуру експорту. Частка продукції машинобудування в цьому експорті останнім часом перевищує частку в загальному експорті.

Однак, враховуючи, що одним з суттєвих чинників збереження українськими виробниками ринку машинобудівної продукції країн СНД є традиційно невисокі вимоги до її технічного рівня, поступове посилення вимогливості споживачів обумовить зростання конкуренції українських підприємств на цьому ринку.

Наявні ускладнення при проведенні експортно-імпортних операцій та регуляторні обмеження з боку країн-членів СНД свідчать про важливість роботи з гармонізації режимів торгівлі, дії нормативно-правових інструментів регулювання зовнішньоторговельних відносин, створення рівноправних умов для товарообігу між країнами та сприятливого середовища для ефективного вирішення суперечок.

Експортоорієнтована модель економічного зростання з переважанням низькотехнологічного експорту виявилась вельми вразливою в умовах світової кризи і раптових змін кон'юнктури на світових ринках, викликаних сповільненням зростання економік країн-основних партнерів України. Ризики зменшення обсягів експорту

товарної продукції посилилися через прямі чи непрямі протекціоністські заходи країн-партнерів, які вживаються ними в рамках антикризової політики.

Скорочення вартісних обсягів експорту товарів почалося у серпні 2008 р., коли рівень експорту знизився до 87% від рівня липня, скорочення обсягів імпорту склало близько 9%. Найпомітніше скорочення обсягів експорту відбулося в листопаді – до 48% від рівня липня. Порівняно з листопадом 2007 року обсяги експорту впали на 16,4 %, імпорту – на 9,4 %, в цілому товарооборот знизився на 12,4 % – з 10,27 млрд. дол. до 8,99 млрд. дол.). В результаті падіння цін і зовнішнього попиту у 2008 року найбільше скорочення спостерігалось у металургійній промисловості, хімічній промисловості та машинобудуванні з посиленням цієї негативної тенденції у 2009 р. [4,6].

За розрахунками, спад промислового виробництва в Україні в період кризи майже на 80% пояснюється саме зниженням обсягів експортних поставок товарів [4].

Проте, незважаючи на зниження товарообігу країни в умовах кризових тенденцій розвитку, рівень залежності української промисловості від ситуації на зовнішніх ринках не знизився. Експортна орієнтація багатьох галузей промисловості посилилася за рахунок девальвації гривні щодо долара та звуження внутрішнього ринку.

Обумовлена експортною спеціалізацією диспропорційність українського промислового виробництва обумовила синхронні з економічним зростанням високі темпи приросту товарного імпорту. Зокрема останні протягом 2003-2008 рр. перевищують темпи приросту промислового виробництва та ВВП в цілому та експорту продукції (рис.3).

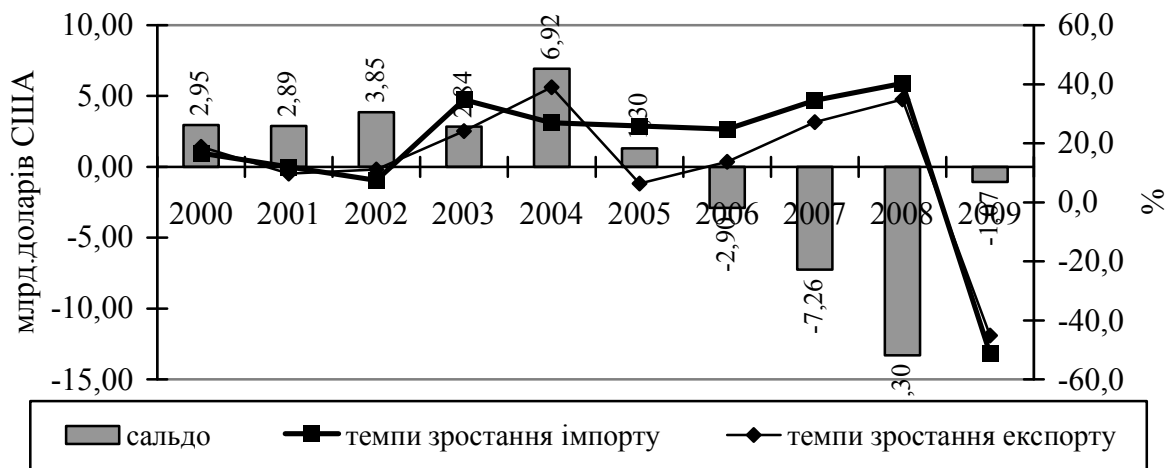

Рис. 3. Динаміка імпорту товарів та послуг України, 2000-2009 рр. [6]

Значний вплив на реалізацію економічної стратегії розвитку та застосування інструментів державного регулювання має уніфікація економічної політики України, що виявляється у пристосуванні законодавства до правил СОТ.

Принципи режиму найбільшого сприяння та національного режиму, на яких базується СОТ, вступають у суперечність із диференційованими правилами оподаткування, а курс на постійне зниження рівня ставок імпорного мита - з засобами тарифного захисту внутрішнього ринку. Відтак перелік інструментів промислової та структурної політики суттєво звужується [1].

Зокрема, в Україні в процесі пристосування податкового й митного законодавства до вимог СОТ відбулося радикальне скасування галузевих податкових пільг та субсидованого кредитування, запроваджено обмеження щодо державних закупівель, що мають здійснюватись на тендерній основі із забезпеченням рівноправної участі як національних, так і іноземних виробників. З одного боку зазначені дії та обмеження певною мірою засвідчують об'єктивний процес удосконалення інструментарію

економічної політики України з метою мінімізації його негативного впливу на розвиток ринкових відносин, з іншого - підвищений конкурентний тиск на українських виробників у процесі посилення відкритості національної економіки та в умовах майже відсутності дійових інструментів економічної політики спричиняє неможливість розвитку конкурентоспроможних виробництв та згорання тих, що не зможуть конкурувати з іноземними виробниками.

Таким чином, формування стратегії економічного розвитку України відбувається в умовах її пристосування до тенденцій економічної глобалізації та відкритості економіки. Однак включення національної економіки до світо господарської системи відбувається досить стихійно та у відриві від національних інтересів.

Збільшення від'ємного сальдо, домінування в експорті товарів продукції з низьким вмістом доданої вартості, зростання залежності динаміки економічного розвитку від різких змін кон'юнктури світового ринку та запровадження в Україні моделі розвитку, базованої на випереджальному зростанні традиційних експортоорієнтованих галузей є наслідком неефективної стратегії держави у зовнішньоекономічній сфері.

Список використаної літератури

1. Жаліло Я.А. Теорія та практика формування ефективної економічної стратегії держави: монографія / Я.А. Жаліло. – К: НІСД, 2009. – 339 с.
2. Международные стратегии экономического развития: учеб. пособ. / Д.Т. Лукьяненко, Ю.В. Макогон, Ю.Н. Пахомов и др.; под общей редакцией Ю.В.Макогона. – Донецк: ДонНУ, 2006. – 337 с.
3. Міжнародні стратегії економічного розвитку: навч. посібн. / Ю.Г. Козак, В.В. Ковалевський, І.В. Ліганенко та ін.. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 356 с.
4. www.niss.gov.ua
5. www.ntkstat.com.ua
6. www.ukrstat.gov.ua

N. V. Balabanova

THE INFLUENCE OF EXTERNAL FACTORS ON THE FORMATION OF ECONOMIC STRATEGY

In the article the peculiarities of the economic strategy of Ukraine under the influence of external factors, we consider the conditions and growth factors at different stages of development.

УДК 339.727.22:339.924(477)

О. І. Гапонюк

ОСОБЛИВОСТІ УЧАСТІ УКРАЇНИ У РУХУ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ: СУЧАСНІ ІНТЕГРАЦІЙНІ РЕАЛІЇ

В роботі розглянуто сучасний стан іноземного інвестування в Україні, визначено структурні зрушення в обсяг залучених ПІІ, визначено пріоритетні напрями в інвестиційній співпраці України та країн Європейського Союзу.

Актуальність дослідження. Інвестиційний процес є необхідною умовою розвитку країни на макроекономічному рівні. Реальне інвестування стає основним складником інноваційного і стратегічного розвитку. Відомі американські дослідники з проблем інвестування у праці «Принципи інвестицій» зазначають, що здатність правильно прогнозувати макроекономічні процеси може відіграти дуже велику роль у